

ظرفیت‌های زبان قرآنی

اشاره

زبان، اندیشه گویا و تفکر، زبان خاموش است. زبان در حیات تمام ملت‌ها ارزش فراوانی دارد چون ابزار به دوش کشیدن فکرها و انتقال مفاهیم است که با آن روابط بین نسل‌های یک ملت، استوار و محکم‌تر می‌شود و به وسیله آن نزدیکی و انسجام بین آنها کامل می‌شود.

سعید صابری مقدم
کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی

صوت‌ها و حروف در لغت عربی دارای یک وظیفه روشن و با ارزش است. «غ» در عربی مفید معنی استتار و پنهان شدن و غیب است، همان طور که در غاب، غار، غال و غام این صفت مشهود است و «ج» مفید معنی جمع است مانند: جمع، جمل، جمد و جمر.

♦ اشتقاق

کلمات در زبان عربی به تنهایی و جدا از هم زندگی نمی‌کنند بلکه مانند جامعه عربی (طایفه و قبیله) زندگی مشترک دارند، برای مثال «کاتب، مکتوب، کتابه، کتاب» در تعداد حروف و قسمتی از معنی با هم مشترک هستند و همه آنها در یک اصل واحد در اندازه و معنی، اشتراک دارند که به آن ماده اصلی می‌گویند اما کلمات اروپایی بیشتر به صورت مفرد به کار می‌روند. مثلاً ماده اصلی فرزند «ب ن و» در عربی «ابن» و «بنت» و معادل انگلیسی آنها «son» و «daughter» است.

♦ ویژگی‌های کلمات عربی

ساختمان و قالب‌ها، یک وظیفه اندیشمندانه منطقی و عقلی دارند. عرب‌ها در زبان‌شان برای معانی عام و مسائل منطقی، قالب‌ها و ساختمان خاص و ویژه‌ای ایجاد کردند: «فاعلی، مفعولی، مکان، زمان، سبب، حرفه، صوت، مشارکت، ابزار، برتری و تفضیل، حدوث و اتفاق».

ساختمان کلمات در عربی دارای یک وظیفه فنی است. قالب الفاظ و صیغه‌های کلمات در عربی دارای وزن‌های موسیقی است. هر کدام از این قالب‌ها و ساختمان کلمات، دارای نغمه موسیقی ثابت خاص خود است. قالبی

◀ **کلیدواژه‌ها:** زبان عربی، ویژگی‌های صوتی، ویژگی کلمات، ایجاز

اهمیت زبان عربی

زبان عربی ابزار هم بستگی و نقطه اتصال بین عرب‌ها و ملت‌هایی است که قسمتی از فرهنگ عربی را اخذ کرده و در آن مشترک‌اند. کتاب عربی مبین (قرآن کریم) در این فرهنگ‌ها به یک رکن اساسی و عنصر مهم در تربیت اخلاق و افکارشان تبدیل شده است.

زبان عربی با تردید توانمندی موجب شده تا در مدتی کوتاه زبان تمدن بزرگی باشد و با وجود این که عرب پیش گام آن بود ولی ملت‌های دیگر هم در آن مشارکت کردند و آن ملت‌ها زبان عربی را زبان فرهنگ و تمدن خود قرار دادند و این زبان به زبان علم، سیاست، تجارت، فرمان‌روایی و قانون‌گذاری، فلسفه و منطق، تصوف و ادبیات و هنر تبدیل شد.

ویژگی‌های زبان عربی ♦ ویژگی‌های صوتی

زبان عربی وسیع‌ترین خروجی‌های صوت در بین زبان‌ها را داراست و در آن، ادای حروف از بین دو لب تا انتهای حلق توزیع می‌شوند.

عرب با جمع کردن حروف در یک کلمه و توزیع و ترتیب آن، انسجام صوتی و هم‌نشینی موسیقایی را رعایت می‌کند. برای مثال «ز» با «ظا» و «سین» با «ضاد» و «ذال» جمع نمی‌شوند، زیرا فاقد انسجام صوتی و موسیقایی هستند.

زبان عربی
وسیع‌ترین
خروجی‌های صوت
در بین زبان‌ها را
داراست و در آن،
ادای حروف از بین
دو لب تا انتهای حلق
توزیع می‌شوند

که دلالت بر فاعلیت و انجام‌دهنده در افعال ثلاثی است، همیشه بر وزن فاعل و قالبی که بر معنی عملی است که بر آن انجام گرفته بر وزن مفعول است.

شاعران و نویسندگان از ویژگی موسیقایی لغات بهره گرفته و آن را به ثمر رسانده‌اند و با برابر آوردن نغمه و موسیقایی کلام و موضوع آن با هم، هنر جدیدی را به وجود آوردند. برای مثال نایغه ذبیانی در شعری می‌گوید:

میلوای الی الدار من لیلی نحییها

نعم و نسألها عن بعض أهلیها

در این بیت، شاعر همراه با گفتن حالات و فضای حاکم بر عاشق، اندیشه و امید و کشش نفس و همچنین دوستی و مهر عاشق بر آثار باقی مانده از حبیب و معشوق را با حروف نرم و لطیف و بیشتر کردن مدها و با توزیع زیبایی کلمات و ترکیب زیبای الفاظ بیان می‌کند.

❖ تعریب

نظام زبان عربی با نظام اجتماعی عرب بسیار شباهت دارد. همان طور که افراد در اجتماع عربی با رفت و آمد با آشنایان و فامیل و داشتن تعهدها و همکاری‌ها با هم، ارتباط برقرار می‌کنند، الفاظ نیز با شیوه خاصی در حروف و صوت‌ها و ماده کلمه و گروه‌ها و ساختمان خود با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند و وقتی یک فرد غریبه وارد یک اجتماع عربی می‌شود با رعایت آداب و رسوم عربی، در اندک مدتی عضوی از آن مجتمع می‌شود. همین طور در زبان هم اگر یک کلمه بیگانه وارد زبان عربی شود، باید بر یک وزن و قالب و صیغه عربی جاری شود تا بتواند عضوی از خانواده لغات عربی بشود.

عرب‌ها لغات بیگانه را به دو شیوه تلفظ و تعریب می‌کردند:

الف) تغییر حروف الفاظ بیگانه که با کم و زیاد کردن حروفی همراه است: برنامه/ برنامج، برادایس/ فردوس (ب) تغییر وزن و ساختمان تا با وزن‌های عربی و ساختمان عربی مناسب شود مانند عدم ابتدا به ساکن، ممنوعیت توقف بر ساکن و ممنوعیت توالی دو ساکن. لغاتی که بیشتر بر وزن و لفظ اصلی خود باقی می‌مانند، اسامی علم هستند، مانند: سَجِسْتان، رامهرمز.

❖ ویژگی‌های معانی الفاظ عربی

به طور آشکار، تفکر عربی و زندگی آن در مفردات زبان عربی انعکاس یافته است. مثلاً لفظ «المراء» برای مذکر و «المراءة» برای مؤنث دلالت بر تساوی مرد و زن در

اصل و جوهره دارد و «المروءة» (مردانگی) از صفات نیک اخلاق انسان است، هم برای زن و هم برای مرد.

این زبان با داشتن لطیف ترین تعبیرها و توانایی در تمایز انواع مشاهدات و افراد مختلف و احوال و رفتارهای مختلف هم در امور حسی و هم در امور معنوی با سایر زبان‌ها متفاوت است. برای نمونه «مشی: راه رفتن»، یک معنای عام است که انواع مختلفی دارد: درج / حبا / حجل / خطر / دلف / هدج / رسف / اختال / تبختر / تخلج / أهطع / هرول / تهادی / تأود.

دقت در ارائه تعبیر مختلف و خاص، یکی از راه‌هایی است که به تکوین و تکامل فکر و اندیشه علمی روشن و مشخص می‌انجامد.

لغات خاص و دقت در ارائه تعبیر مختلف برای شاعر این امکان را فراهم می‌کند، که بتواند تصاویر دقیقی از اشیا و تعبیر و تفسیری دقیق از کنش‌ها و شعور و عواطف خود را بیان کند.

❖ ایجاز

ایجاز در حروف

ایجاز در زبان عربی انواع مختلفی دارد و نوعی از آن ایجاز در حروف است، در زبان‌های خارجی برای نوشتن یک حرف عربی احتیاج به دو حرف داریم تا بتوانیم آن حرف را تلفظ کنیم، مانند حرف (خ) که در انگلیسی برای تلفظ آن از (kh) استفاده می‌کنیم، در زبان عربی تا حرفی مورد نیاز نباشد و تلفظ نشود، آن را نمی‌نویسیم.

ایجاز در کلمات

با مقایسه روش نوشتن برخی کلمات در زبان عربی با کلمات فرانسوی و انگلیسی به تفاوت این زبان‌ها با هم پی می‌بریم. أم / mother/ mere - أب / father/ pere - أخ / brother / frere.

ایجاز در ترکیب

ایجاز در ترکیب هم وجود دارد. در اضافه کافی است که ضمیری به کلمه اضافه شود و مانند این است که جزئی از کلمه باشد، مانند: کتابه، - son livre کتابهم / leur.

ایجاز در زبان نوشتاری

مثلاً سوره (الفاتحة) در قرآن مشتمل بر ۳۱ کلمه است که در ترجمه آن به زبان انگلیسی به ۷۰ کلمه نیاز داریم.

نظام زبان عربی با نظام اجتماعی بسیار شباهت دارد. همان طور که افراد

در اجتماع عربی با رفت و آمد با آشنایان و فامیل و داشتن تعهدها

و همکاری‌ها با هم، ارتباط برقرار

می‌کنند، الفاظ نیز با شیوه خاصی در حروف و صوت‌ها و ماده کلمه و گروه‌ها و ساختمان خود با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند

